

До спеціалізованої Вченої ради Д 58.082.01
Західноукраїнського національного університету

ВІДГУК

**офіційного опонента, доктора економічних наук, професора,
завідувача кафедри міжнародної економіки та бізнесу
Черкаського державного технологічного університету**

Петкової Лесі Омелянівни

на дисертаційну роботу

Максимової Ірини Іванівни

**«Диджиталізація як драйвер кліматичної нейтральності світової
економіки», подану на здобуття наукового ступеня доктора економічних
наук за спеціальністю 08.00.02 – світове господарство і міжнародні
економічні відносини**

Актуальність теми дисертаційної роботи

Однією із найбільших глобальних загроз розвитку сучасного світового господарства визначена екологічна проблема. Усталена позиція наукової, професійної спільноти визначає першопричиною цієї загрози – деструктивна модель існуючої системи господарювання. Така постановка питання далеко неоднозначна в контексті економічних інтересів країн та їх економічної політики. Загострюються протистояння щодо глобального кліматичного порядку денного між економічними лідерами та країнами глобального Півдня. В дисертаційній роботі Максимової І.І. досліджена наукова проблема диджиталізації світової економіки у забезпеченні її кліматичної нейтральності, що дозволяє обґрунтувати зважений та сучасний підхід до вирішення глобальної екологічної проблеми.

Актуальність дослідження зазначеної наукової проблеми посилюється авторським підходом в контексті широкого цивілізаційного дискурсу. Складність вирішення глобальної екологічної проблематики на етапі фрагментованої глобалізації потребує комплексного (мультилатеріального – в авторському

трактуванні) підходу, нестандартних заходів активізації та залученості максимально можливої кількості учасників міжнародних економічних відносин.

Зв'язок теми дисертаційної роботи з науковими планами, програмами, фундаментальними та прикладними дослідженнями

Подана до захисту дисертація виконана відповідно до плану науково-дослідних робіт Західноукраїнського національного університету. Результати дослідження використано, зокрема, у фундаментальній НДР «Модель регіональної безпеки: економічні й технічні аспекти сталого розвитку та цивільного захисту під час війни» (державний реєстраційний номер 0124U000063), НДР "Стратегічні детермінанти економічної дипломатії в контексті формування нової конфігурації світового порядку" (державний реєстраційний номер 0121U111026), НДР "Новітні тренди розвитку міжнародних відносин" (державний реєстраційний номер 0123U100872), при виконанні яких авторкою розроблені пропозиції з удосконалення теоретичних і прикладних питань взаємодії диджиталізації світової економіки та умов кліматичної нейтральності при формуванні нового світового порядку.

Результати наукових досліджень Максимової І.І. використані в науково-дослідних роботах НУ «Науково-дослідний центр сталого розвитку», НДР «Новітні підходи до оцінювання еволюційного характеру розвитку системи міжнародних економічних відносин» (державний реєстраційний номер 0122U202040), НДР у Державному університеті економіки і технологій: «Цифрові можливості для розвитку кліматично-нейтральної економіки України в умовах міжнародних інтеграційних процесів» (державний реєстраційний номер 0123U104501). Авторкою було обґрунтовано новітні тренди взаємодії глобальної цифрової трансформації та кліматичного порядку денного, перспективи кліматично-нейтрального розвитку економіки України в контексті міжнародної економічної інтеграції.

Ступінь обґрунтованості наукових положень,

висновків і рекомендацій, сформульованих у докторській дисертації

Наукові положення, висновки та рекомендації, одержані Максимовою І.І. в ході дослідження, характеризуються високим рівнем обґрунтованості та

достовірності, спрямовані на вирішення наукової проблеми удосконалення теоретико-методологічних засад та прикладних аспектів застосування диджиталізації як ключового чинника досягнення кліматичної нейтральності світової економіки, використання отриманих результатів для впровадження в економіці України.

Визначена в роботі мета, що полягала в обґрунтуванні теоретико-методологічних положень, емпіричних та прикладних аспектів диджиталізації як драйвера забезпечення кліматичної нейтральності світової економіки, а також розробка відповідних стратегічних напрямів та механізмів для України, була досягнута. Це підтверджується обґрунтованими в роботі положеннями наукової новизни та результатами апробації дослідження в практичній економічній та управлінській діяльності.

Достовірність і обґрунтованість наведених у дисертації наукових положень і пропозицій підкріплена використанням значної кількості використаних джерел (всього 494, з них 414 – іноземною мовою). Аналіз їх тематичної спрямованості свідчить про системний підхід авторки до вивчення сучасних теоретико-методологічних, методичних засад дослідження. Максимова І.І. продемонструвала вільне володіння традиційними та сучасними методами дослідження, що додає переконливості процесу та результатам її наукового дослідження. Наукове дослідження досягнуло поставленої мети, що підтверджується логічною структурованістю роботи, повним висвітлення поставлених питань та вирішених завдань, обґрунтованими та переконливими висновками роботи, що містять суттєві наукові результати за обраною темою.

Наукові результати авторки відображені в численних публікаціях – монографії у співавторстві, 26 статтях, 17 публікаціях матеріалів участі в міжнародних та всеукраїнських наукових конференціях. В цілому, аналіз змісту дисертації дає можливість підтвердити достатній рівень обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у докторській дисертації Максимової І.І.

Наукова новизна одержаних результатів, висновків та рекомендацій

Дисертаційна робота характеризується науковою новизною, що визначено назвою та досягненням поставленої мети дослідження, де сформульована

концепція диджиталізації як ключового фактора забезпечення кліматичної нейтральності світової економіки. Найбільш важливими науковими результатами дослідження можна вважати наступні:

– запропоновано модель розвитку кліматично-нейтральної економіки, що враховує необхідність поєднання диджиталізації економічного розвитку та мережевої співпраці, характеризується комплексністю та складається з чотирьох сегментів: підтримки фінансової спроможності та стійкості бізнесу; розширення можливостей громад в контексті доступу до інформації, цифровізації, ресурсів; розвиток екосистем; посилення системної координації бізнесу, громад, міжнародних інституцій (с. 164-173, 308-312).

– розроблено концепт цифрового каркасу глобальної кліматично-нейтральної економіки, в основі якого – диджиталізація як технологічна та інноваційна база комплексу рішень для підтримки ініціатив кліматичної нейтральності, що дозволяє удосконалити сталий економічний розвиток окремих країн та глобальної системи. Виокремлено за значимістю такі сучасні технології як штучний інтелект для оптимізації процесів, блокчейн для моніторингу викидів, Інтернет речей для підвищення енергоефективності, які здатні посилити політику кліматичної нейтральності (с. 275-288).

– розширення змістового наповнення поняття кліматичної нейтральності світової економіки, трактування його у широкому цивілізаційному дискурсі як таке, що передбачає досягнення балансу в системі зниження-ліквідації-компенсації вуглецевого сліду світової економіки та потребує посилення системи наднаціонального кліматичного регулювання (с. 35-43, с. 56, с. 106-111).

– удосконалення підходу до дослідження ко-еволюції кліматично-нейтрального та цифрового векторів глобального розвитку. Його особливістю став системний підхід та врахування напрямів синхронізації зелених і цифрових ініціатив за період прискореної глобалізації, започаткування тенденцій взаємопроникнення функціональних можливостей диджиталізації у механізми впровадження кліматичної нейтральності (с. 92-96).

– удосконалений методологічний підхід в дослідженні глобального конструкту «диджиталізація – кліматична нейтральність» світової економіки, що поєднав три наукові підходи: теоретичний, методичний та джерел даних (с. 99-104). Це дає можливість суттєво підвищити доказовість авторського дослідження, рівень наукової аргументованості його результатів.

– узагальнення методів кількісного аналізу кліматично-нейтральної економіки в контексті процесів диджиталізації (розд.2.2), що поєднує аналіз поточного стану цифрового та зеленого розвитку на основі індексного методу; динамічний аналіз макропоказників; моделювання для виявлення ключових економічних зв'язків. Запропонований підхід застосовано для аналізу кліматично-нейтральної економіки в контексті процесів диджиталізації.

– методологічний підхід до оцінювання кліматичної конвергенції світової економіки на основі адаптації класичних моделей сигма та бета конвергенції для ідентифікації спрямованості тенденцій за групами країн у зниженні вуглецевого сліду її економіки. Це дало можливість визначити мультилатеральність, симетричність, рівномірність цього процесу у глобальному вимірі (с. 161-170).

– запропоновано механізм економічного відновлення України на засадах кліматичної нейтральності, що базується на актуальних передумовах національного економічного розвитку, враховує рівень інтеграції країни до міжнародних екологічних проєктів та ініціатив, виклики повоєнного відновлення, поновлення та прискорення інституційної спроможності (с.315-333, 381-385).

Наукове і практичне значення одержаних результатів та рекомендацій

Результати наукового дослідження Максимової І.І. були доведені до рівня практичних рекомендацій, що в сукупності надають можливість сформувавши політику забезпечення кліматичної нейтральності засобами диджиталізації на глобальному та національному економічному рівнях.

Практична спрямованість рекомендацій теоретичного та прикладного характеру засвідчена їх впровадженням на рівні:

1) міжнародних організацій – представництво міжнародної організації з безпеки та співробітництва в Європі ОБСЄ (довідка від 5.06.2024 р.); міжнародна

організація RAEW (довідка від 6.06.2024 р.); Українська асоціація Римського клубу (довідка від 3.05.2024 р.) – при стратегуванні економічного та екологічного відновлення України;

2) органів державного управління та місцевого самоврядування в Україні – Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури України (довідка № 8716/43/10-24 від 14.05.2024 р.); Комітет Верховної Ради України з питань цифрової трансформації (довідка № 04-33/14-2024/134192 від 18.06.2024 р.); Комітет Верховної Ради України з питань екологічної політики та природокористування (довідка № 04-15/12-2024/112977 від 22.05.2024 р.); виконавчий комітет Криворізької міської ради (довідка № 9/11/3986 від 06.06.2024 р.), – при формуванні політики євроінтеграції, економічного відновлення України на засадах цифрового-зеленого переходу, розробці програмних ініціатив та законопроектів комітетами Верховної Ради України; удосконалення стратегічного планування на рівні міста та громади;

3) приватного та громадського секторів – Торгово-промислова палата м. Києва (довідка від 4.05.2024 р.); Фундація інституційного розвитку FID (довідка № 26-2024 від 21.05.2024 р.); Українська гірничодобувна компанія (Довідка № 181/11-24 від 4.11.2024 р.); міжнародна інвестиційна компанія ZAS Ventures (Довідка від 7.10.2024); дочірня компанія міжнародної корпорації ПАТ Арселор Міттал КР (Довідка від 20.09.2024 р.) – при формуванні зовнішньоекономічних стратегій українського бізнесу, розвитку механізмів державно-приватного партнерства, удосконаленню стратегій корпоративної соціальної відповідальності.

Наукові результати дисертаційної роботи Максимової І.І. знайшли відображення в навчально-методичному забезпеченні освітнього процесу з підготовки бакалаврів і магістрів у Державному університеті економіки і технологій (Довідка № 1460-01/01 від 30.10.2024 р.), навчальних програмах підвищення кваліфікації державних службовців, погоджених Національним агентством України з питань державної служби (Довідка № 1460-01/02 від 30.10.2024 р.).

Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій в наукових публікаціях, опублікованих за темою докторської дисертації

Наукові положення, висновки та рекомендації здобувачки у достатній мірі викладені у 45 наукових працях, з них 26 наукових публікацій, які відображають основні наукові результати, тому числі 5 статей – у періодичних виданнях, проіндексованих у базах даних Web of Sciences та Scopus (Q2, Q4), 18 – у наукових фахових виданнях України, 1 стаття – у періодичному науковому виданні України, 2 статті у періодичних виданнях інших держав (Польща, Індія), 17 публікацій за матеріалами міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференцій (4 з яких у виданнях, проіндексованих у базах даних Scopus та Web of Sciences), 1 підручник у співавторстві.

У роботах, опублікованих у співавторстві, виділено особистий внесок здобувачки, що відображено в списку опублікованих робіт за темою дисертації. На захист представлено лише власні наукові розробки авторки. Обсяг викладених результатів наукового дослідження в опублікованих працях є достатнім.

Відсутність (наявність) академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації

Дисертаційна робота Максимової І.І. «Диджиталізація як драйвер кліматичної нейтральності світової економіки» відповідає принципам академічної доброчесності. В дисертаційній роботі і наукових працях, що відображають результати дослідження відсутні академічний плагіат, фабрикації та фальсифікації. Використані ідеї, теорії, наукові положення інших авторів процитовані коректно, необхідні посилання на першоджерела зроблені.

Зауваження та дискусійні положення

Не піддаючи сумніву актуальність наукової проблеми, яку вирішує авторка дисертаційної роботи, все ж видається занадто оптимістичною думка що «досягнення кліматичної нейтральності світової економіки – вже не питання вибору, а необхідність для усіх міжнародних акторів» (с. 43). На жаль, сьогодні активізуються геополітичні тенденції спротиву політиці кліматичної

нейтральності. Доцільно було б приділити увагу цій проблемі та її перспективам у роботі.

У дисертаційному дослідженні представлено модель світової кліматичної конвергенції, на основі якої авторкою запропоновано класифікацію країн світу відносно їх позиції у спільному русі до «чистого нуля» викидів (підрозділ 2.3, 3.1). Ця модель пропонує нове бачення щодо позиціонування країн у цьому процесі на глобальному рівні та за окремими галузями. Однак, доречно конкретизувати, чи співвідносяться отримані результати з аналізом країн на основі індексів зеленого та цифрового розвитку, який також виконано авторкою (підрозділ 2.2) і які вагомні відмінності та закономірності було простежено.

У підрозділі 5.3 запропоновано авторське бачення механізму кліматично-нейтрального повоєнного відновлення України, який спирається на потенціал диджиталізації. Зокрема, авторка пропонує перспективну ідею щодо розвитку нового для України сектору кліматичних-цифрових проектів, зважаючи на сприятливу динаміку зростання вітчизняного ІТ-сектора. Було б доречно врахувати ризики залежності від імпорту цифрових технологій в контексті світового технологічного трансферу на початковому етапі реалізації такої ідеї та доповнити аналіз пропозиціями щодо можливостей потенційної технологічної автономії України в реалізації кліматичних-цифрових ініціатив.

Дисертаційна робота сучасна, актуальна, за своєю спрямованістю – стратегічного характеру, використані численні наукові дослідження, викладені в англійській науковій літературі. Разом з тим, складається враження перенасиченості термінологією запозиченою, не завжди однозначною за наявності аналогів в українській мові. Наприклад, «драйвери» – ключові чинники розвитку, «рефреймінг» – переорієнтація, переоцінка (зміна емоційного ставлення до проблеми в психології), квантитативний – кількісний аналіз (квантитативний підхід – використовується для підрахунків кількості та якості складників тексту у лінгвістиці), дизраптори (Disruptive Innovation – проривні інновації).

Вказані недоліки мають рекомендаційний характер, не знижують наукової цінності дисертаційної роботи та отриманих автором результатів, проте можуть бути підставою для подальшого розвитку дискусії та обговорення під час захисту.

Загальний висновок та відповідність дисертації встановленим вимогам

Загальний висновок по дисертації свідчить про те, що представлене дослідження є завершеним, самостійним та змістовним внеском авторки в розвиток економічної науки. Дисертаційна робота характеризується науковою новизною, має практичну цінність та відповідає вимогам, передбаченим пунктами 6, 7, 8, 9 Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук, затвердженого постановою № 1197 Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 року.

Враховуючи актуальність теми, вагомі результати проведеного дослідження, яке дозволило вирішити важливу наукову проблему, вважаємо, що дисертаційна робота «Диджиталізація як драйвер кліматичної нейтральності світової економіки» є завершеною, самостійною науковою роботою, що виконана на високому науково-теоретичному та практичному рівні, а її автор, Максимова Ірина Іванівна, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.02 – Світове господарство і міжнародні економічні відносини.

Офіційний опонент

Доктор економічних наук, професор
Завідувач кафедри міжнародної економіки
та бізнесу Черкаського державного
технологічного університету

Леся ПЕТКОВА

Підпис доктора економічних наук, професора, завідувача кафедри міжнародної економіки та бізнесу ЧДТУ Лесі ПЕТКОВОЇ, засвідчую.

Учений секретар

Черкаського державного
технологічного університету
кандидат технічних наук, доцент

Ірина МИРОНЕЦЬ